

1

STAD AAN DE STROOM

HET STEEN EN DE VLEESHUISWIJK

WAT KROM WAS, WERD RECHT

Het **STEEN** staat bekend als het oudste bewaarde gebouw van 't stad, maar dat is met een korrel zout te nemen: enkel de middeleeuwse onderbouw van Doornikse steen is oorspronkelijk (gebouwd rond 1200), al de rest dateert uit veel latere periodes (de 16de en de 19de eeuw). Er zijn ook nog wat restanten van de oude, misschien wel 11de-eeuwse, burchtmuur teruggevonden tussen het Steen en het Vleeshuis (in de omgeving van de Vleeshuisstraat en de Burchtgracht), maar verder kun je in de oudste buurt van 't stad eigenlijk nog weinig zien dat dateert uit de ontstaansperiode van Antwerpen. En het is dan nog een geluk dat tenminste de 16de- en 19de-eeuwse delen van 't Steen bewaard zijn: in de jaren 1880 had het niet veel gescheeld of de burcht was gesloopt net als alle aanpalende straten, huizen en pleinen zoals de Vismarkt. Dit hele stuk werd platgegooid en van de kaart geveegd om de kaaien van de Schelde te kunnen rechttrekken en er, vlak bij het stadscentrum dus, de havenactiviteiten te kunnen uitbreiden.

Het Steen toen er nog leeuwenbeelden aan de inkom stonden, jaren 30.

» Het Steen zonder leeuwenbeelden, jaren 50.

3. - ANTWERPEN. — Standbeeld "Lambermont".
ANVERS. — Statue "Lambermont".

Anvers
Antwerpen
Hôtel Century.

Het werd gebouwd om rijke toeristen te herbergen die naar Antwerpen kwamen voor de Wereldexpo van 1930; onder andere Josephine Baker zou hier hebben overnacht.

In het begin van de jaren 80 werd het Century Hotel omgebouwd en uitgebreid tot een nieuw winkel- en katoorcomplex: het Century Center. Op de ondergrondse verdiepingen waren drie kleine cinemazalen die ondertussen niet meer bestaan: Brabo, Wapper en Tijn. Het zijn maar enkele van de zéér vele cinema's die Antwerpen in die dagen rijk was. In de jaren 50, 60, 70 en 80 was de Koekenstad vooral de 'KINEMASTAD': in 1952 waren er 50 bioscopen, waarvan de meeste en de grootste in het statiekwartier te vinden waren. Om er nog een paar te noemen: Roxy, Roma, Odeon, Calypso, Rubens, Anvers Palace, Quellin, Metro, Empire, Savoy... en Ciné Rex natuurlijk. Deze bioscopen waren geen grote complexen zoals we die nu kennen (denk aan Metropolis) maar veel bescheidener. De ene zaal al wat groter dan de andere: de capaciteit varieerde

van 150 tot 2.000 zitplaatsen. Elke zaal had in die tijd een duidelijk profiel (meer of minder luxueus, commercieel of eerder artistiek...), een unieke sfeer en een eigen programmatie: voor de ene film moest je in die zaal zijn, voor een andere elders.

Naar de film gaan was dus heel anders dan nu: in plaats van naar een complex te rijden en daar à la minute te beslissen welke van de vele films je wil bekijken, moest je toen je uitje goed plannen. Eerst moest je naar 'de vitrinekaskes' in de Appelmansstraat, waar achter glas de programma's van de verschillende zalen uithingen. Je kon je ook laten verleiden door de 'calico's' natuurlijk: filmaffiches die met de hand op grote panelen werden geschilderd en boven de ingangen van de bioscopen hingen - heel anders dan de posters van nu. Eenmaal in de zaal wachtte je tot het zware rode fluwelen doek openging, het scherm tevoorschijn kwam en de film begon. Halverwege was er bijna altijd een pauze: dan werden er korte nieuwsfilmpjes getoond (de 'Antwerpse Kinema Actualiteiten') en

Het Centraal Station zonder torentjes, jaren 80.

« De De Keyserlei met links het Century Hotel en rechts de zijgevel van cinema Metro in de Anneessenstraat, jaren 50.

« Century hotel, jaren 30.

Ingang van cinema Rex, 1955.

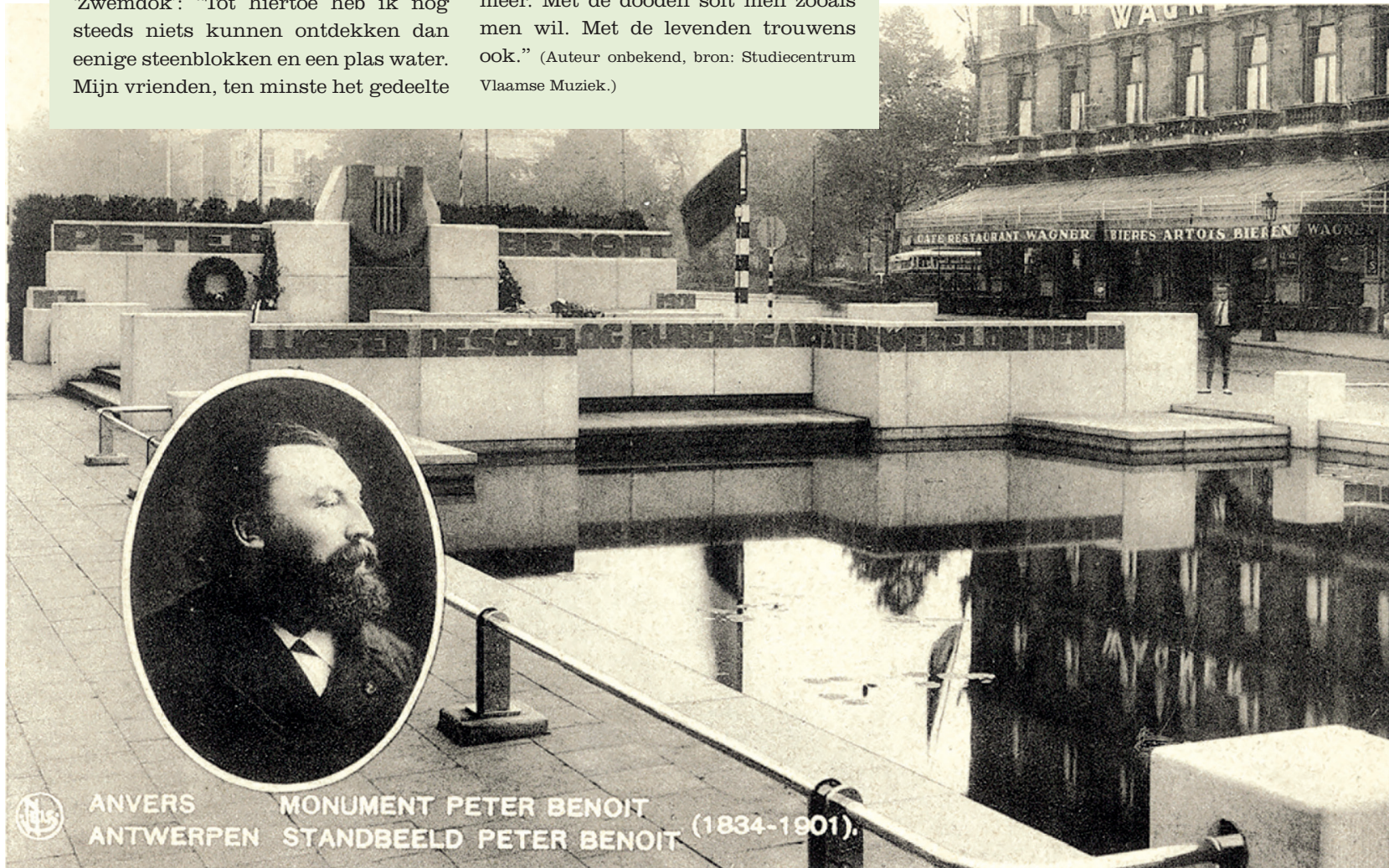
PETER BENOIT SPREEKT

Een bijnaam is niet de enige vorm van spot waaraan het monument voor Peter Benoit werd onderworpen. Kort na de inhuldiging verschenen her en der protestbrieven en satirische teksten, zoals een krantenartikel waarin Peter Benoit vanuit het graf zijn mening laat horen over zijn 'Zwemdok': "Tot hiertoe heb ik nog steeds niets kunnen ontdekken dan eenige steenblokken en een plas water. Mijn vrienden, ten minste het gedeelte

ervan dat aandachtig, trots hun dood, de aardse kunststroomingen blijft volgen, hebben mij aan het verstand gebracht dat zoo'n monument thans het monument van den dag is. Zij mompelden iets van modern. [...] Moest ik nog leven, ik zou misschien protesteeren. Nu helpt dat geen zier meer. Met de doden solt men zooals men wil. Met de levenden trouwens ook." (Auteur onbekend, bron: Studiecentrum Vlaamse Muziek.)

Detail van het grote, strakke gedenkteken met centraal een lier waaruit water kon stromen.

» Gedenkteken voor de Vlaamse Opera, jaren 30.

Het **ZWEMDOK**, zoals het gedenkteken al snel wordt genoemd in de volksmond, wordt ingehuldigd op 12 augustus 1934 met toeters en bellen - in dit geval een mannenkoor en toespraken. Maar al gauw steken allerlei technische en andere problemen met de fonteinen de kop op. Men begint op alle mogelijke manieren aan het monument te prutsen (er komen planten en bloemen, visjes die vast komen te zitten in de pomp, betonnen paaltjes...) tot grote onvrede van Van de Velde natuurlijk, die in 1938 zijn beklag komt doen bij burgemeester Camille Huysmans. En dan is het weer oorlog. De Duitse soldaten blijken in het donker regelmatig in het bassin te sukkelen, en wanneer in 1944 voor de zoveelste keer een muggenplaag wordt gesignaleerd (waarvoor de gezondheidsdienst geen verdeler blijkt te hebben), laat men het bassin leeglopen. De eerste vijf jaar na de oorlog staat het monument er wat te staan - het stadsbestuur had wel belangrijkere aan heropbouw gerelateerde dingen aan het hoofd - tot in 1950 het College van Burgemeester en Schepenen tot de conclusie komt dat het monument te veel in de weg ligt daar op de Frankrijklei. Het verkeer is op dat moment inderdaad enorm toegenomen ten opzichte van de jaren 30. Er gaat nog eens drie jaar voorbij vooraleer er een nieuwe locatie gevonden is: het Harmoniepark. En daar staat of ligt het Zwemdok nu nog altijd, ondanks herhaaldelijke protesten van fans van Benoit en/of Van de Velde, die het bouwwerk liefst terug op de Frankrijklei zouden willen zien. Hun hart moet de afgelopen decennia ongetwijfeld al vaak hebben gebloed - het lege bassin is ondertussen al gebruikt als voetbalveld, skateboardramp, speelterrein, stort en graffiticanvas.

met bomen, en 's avonds een levendig plein met een paar studentencafés. In de 16de eeuw echter was er helemaal geen plein; waar nu een open ruimte is, stond toen een groot gebouw, meer bepaald de officiële waag van de stad (de stadswaag dus). Een waag of *waghe* is een gebouw waar koopwaar werd gewogen, om vervolgens de *waghetol* te kunnen bepalen, een belasting op via de haven ingevoerde goederen die geëist werd door het stadsbestuur. Vanaf 1514 stond de waag van Antwerpen in de straat die de Jeruzalemstraat en de Wolstraat verbindt, pas in 1548 werd ze door stadsbouwmeester Gilbert Van Schoonbeke overgebracht naar een nieuw gebouw op de huidige Stadswaag. Het brandde uit in 1873 en werd nadien met de grond gelijk gemaakt. Er kwam geen nieuw gebouw in de plaats, *et voilà*, Antwerpen was een plein rijker.

De Minderbroedersrui dankt haar naam aan het water dat er liep – een rui was een smalle waterweg in de stad die in verbinding stond met de Schelde. Zoals alle andere ruïen, vesten en vlieten werd ze overwelfd, in dit geval al in de 17de eeuw. De naam van de straat herinnert ook aan het voormalige klooster van de minderbroeders dat vlakbij ligt, in de Mutsaardstraat. Sinds 1811 huist in dat gebouw de **KONINKLIJKE ACADEMIE VOOR SCHONE KUNSTEN** van

Huldebetoon aan Antoon Van Dyck, bij het standbeeld aan de Antwerpse Academie (1899).

VAN MOERAS TOT WINKELAS

DE MEIR

SHOPPEN EN FEESTEN

Rond 1900 ging het Antwerpen voor de wind: nadat in 1863 de Scheldetol was afgekocht van Nederland kon er weer volop handel gedreven worden, en daar werd het hele land en uiteraard ook de stad beter van (zie o.a. ook p. 21-22 en p. 55). Het moet een fantastische periode geweest zijn: de stad leefde, er was geld, en dat moest getoond worden. Zo goed als alles kon: de wallen waren afgebroken dus er was plaats voor een brede, statige boulevard (de Leien), en elders werden oude huizenrijen neergehaald om zo straten te kunnen verbreden en vervolgens te vullen met chique herenhuizen en paleizen. De Meir en ook de **LEYSSTRAAT** zijn een goed voorbeeld van de stedenbouw van toen. De Leysstraat heette ooit Meirsteegje, maar dankzij enkele ondernemers zag het er rond 1900 al helemaal niet meer als een steegje uit. Langs weerszijden van de straat rezen winkelpanden uit de grond waarin nieuwe zaken werden opgestart. De gevels werden versierd al naargelang de waren die er verkocht werden; ze hadden toen de functie van neonverlichting of reclamepanelen nu. Zo waren er in de gevel van het Vissershuyzeken (een viswinkel) beelden van een reiger, een boot en kindjes met een vis verwerkt.

Leysstraat, jaren 30.

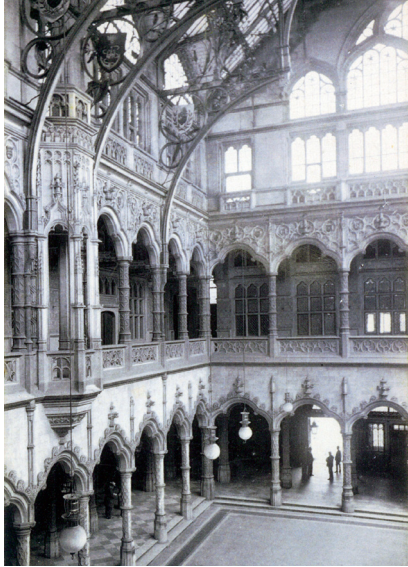
» Auto's op de Meir, nog voor de bouw van de Boerentoren.

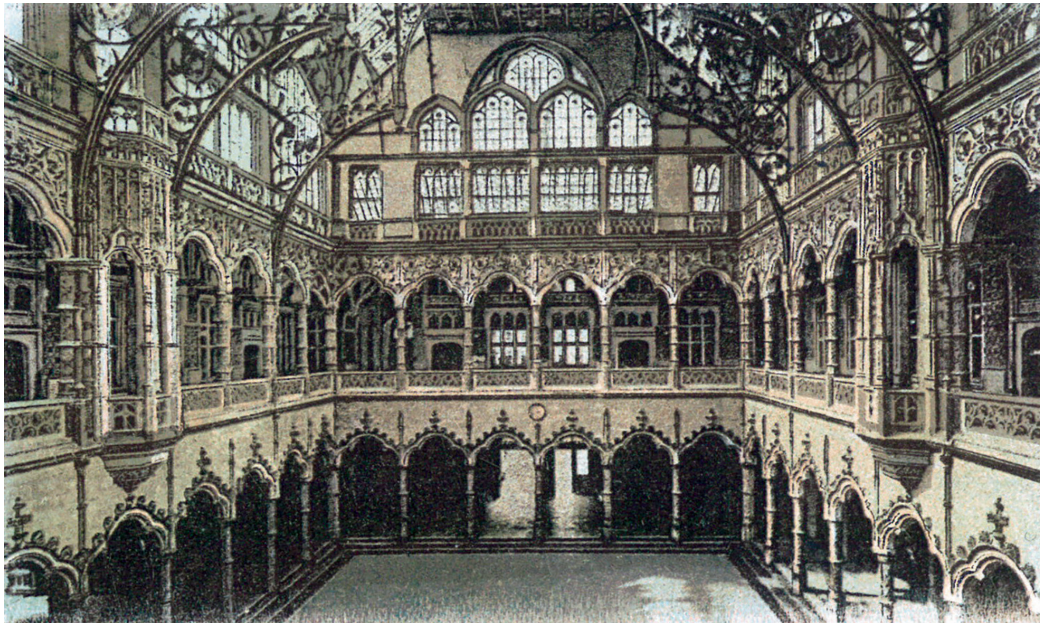
LEEGSTAAN IS PLAATS VERGAAN

Het prachtige interieur van de Handelsbeurs.

> Ingang van Handelsbeurs tijdens de belle époque.

De **HANDELSBEURS** staat voor een mooi stukje Antwerpse geschiedenis. De oorspronkelijke beurs dateert uit de 16de eeuw, uit de tijd waarin Antwerpen zo'n beetje het centrum van de wereld was. Veertig procent van de wereldhandel passeerde langs de Scheldestad, en daarom was net hier een beursgebouw wenselijk - volgens sommige bronnen is het concept van een handelsbeurs zelfs in Antwerpen ontstaan. De eerste Handelsbeurs stond op dezelfde locatie als de huidige en was eigenlijk een open plein met gaanderijen waar mensen samen kwamen om handel te drijven of afspraken te maken in het algemeen. Het is de plek waar in 1664 onder impuls van schilder David Teniers (zie p. 147-150) de Antwerpse Academie werd opgericht, die er ook een paar lokalen ter beschikking gesteld kreeg. Ondertussen was het gebouw al eens afgebrand, in 1583, en opnieuw herrezen. Een tweede brand verwoestte de beurs opnieuw in 1858. De huidige Handelsbeurs dateert van het einde van de 19de eeuw en werd gebouwd op de plaats en de grondvesten van de eerste, 16de-eeuwse, beurs, maar dan wel met een dak

ditmaal verzette de publieke opinie – die ooit tegen de bouw van de toren gekant was – zich tegen de afbraak. In 2020 werd de Boerentoren gekocht door Fernand Huts, met de bedoeling om er een heuse ‘cultuurtoren’ van te maken.

« De Boerentoren in volle glorie, jaren 50.

De originele prachtige art-deco lokettenzaal binnen in de Boerentoren, jaren 30.

